

DM

magazin

Örök úti- tár- saink

Hadd kezdjem egy személyes élménnyel, egy újraélt élménnyel, a Háború és békével. Azt hiszem, olvasottsága és közismertsége vetekszik a magyar klasszikusokéval. Milliók látták a filmfeldolgozásokat is —; tehát valami módon szinte mindenki megközelítette már. Egy este, néhány hónapja, ismét levettem a polcra a könyvet, és taláalomra felítve elkezdtem olvasni. S ahogy múltak a napok, úgy sodort el minden más olvasmányt! Az ismerős alakok ismét újak lettek. Más, több lett Andrej herceg sorsa és szenvedése, teljesebb Natasa élete, Pierre válsága, az öreg Bokonszkij bölcsesége... Sorolhatnám, miként változtak meg az ismerős szereplők; tárták fel jellemük új tulajdonságait.

Nagyon sokan vannak, akikkel hasonló dolog fordul elő. Az olvasó emberek közül a legtöbbször. A nagy klasszikus alkotások minden kornak, s az ember minden életkorában mást és mást mondanak. Fiatalon, az első ismeretség idején, a történetre figyelünk

jobban, az elbeszélés — ha epikus műről van szó — sodrára, áradására, a cselekményére, a szereplők viselkedésére, a „mi történik”-re. Később már az íróra, a költőre. Izgatni kezd, miért voltak ilyenek ezek az emberek, miként helyezkedtek el körülük, milyen világ volt az övék, milyen indítékok, törvények mozgatták az akaratukat és a cselekvésüket, milyen erők szabták meg pályájukat. Lassan-lassan magunkévá tesszük a műveket, felfogjuk teljes értelmüket, a művész szándékát — azt a többletet, ami az alkotást időtállóvá, minden kor számára fontossá, azaz klasszikussá teszi.

Mondhatnánk: ehhez sok ráérő idő kell. Egy országban, ahol a lakosság túlnyomó többsége a felszabadulást követő esztendőben kezdett el olvasni, korábban nem lévén módja rá, korai szorgalmazni az újraolvasást. Hogy egyelőre még az elolvasásról van szó. Harminc-nyolcvan év — tömeges méretekben — az első ismeretséghöz is alig elegendő. Hiszen a kiadók nem győzik megjelentetni a magyar és a külföldi klasszikusokat, új meg új kiadásokban, hogy a most olvasni kezdő rétegek először találkozhassanak velük.

Biztató jelek mutatnak arra, hogy a kulturális forradalom alig három évtized alatt roppant eredményeket ért el ezen a téren. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, a Békés, a Veszprém, a Fejér és a Zala megyei könyvtárak legújabb adatai szerint egybehangzóan azt jelzik, hogy a klasszikusok újraolvasásának igénye-vágya a mai olvasás egyik jellemzője. Természetesen a „részletképek” igen tarka; a grafikon ott mutat emelkedést, hol az olvasás propagandája leleményes és erőteljes.

A klasszikusok újraolvasása az igényes önművelés egyik nagyon fontos jele. Sőt: elengedhetetlen velejárója.

Sokan vannak — több-kevesebb rendszerességgel olvasó emberek —, akik el tudják mondani például Az aranyember, a Különös házasság vagy Az ember tragédiája tartalmát. Kihagyásokkal, hibákkal, félreértésekkel, nyilvánvalóan, de sejtve-tudván a tárgyat, a történetet. De mondhatják-e, hogy ismerik ezeket a műveket? Aligha. Hogy azokban a művekben nemcsak a történet a lényeg, hanem a mögöttes tartalom legalább annyira — azt egyszeri olvasásra, első megismerkedésre nemigen lehet megérteni, felfogni. És sorolhatnánk tovább a világirodalom legismertebb alakjait: Hamletet, Júliát, Bovarynét, Don Quijótét, Tartuffe-öt, Faustot, bármelyiket. Pályájuk, sorsuk ismerete még nem a mű, s nem az író ismerete.

A klasszikusok — Szabó Lőrinc összegyűjtött versfordításainak címével élve: örök barátaink. Meglehet, akadnak közöttük olyanok, akiket egy olvasás — esetleg olvasási kísérlet — után nem vesz többé elő az ember, mert

távol van az érdeklődéstől, a hajlamától; tartalma nem érinti meg, nem csendül össze a gondolataival, érzelmeivel. Jömagam például Ibsennel vagyok így; olvastam, színházban is néztem néhányszor, mígnem tisztáztam magamban, hogy nem fér el a világomban, s távolról tisztelven hatalmas értékeit, nem szorgalmazom a találkozást. Más olvasó nyilván más klasszikusokkal van így. De túlnyomó többségben vannak a klasszikusok között azok az írók, művek, akik s amelyek mindenki számára örök-élményt jelentenek.

A televízióknak hihetetlenül fontos szerepe van a klasszikusokkal való találkozások — az ismételt találkozások — szorgalmazásában. S máris vannak roppant eredményei. Lehetetlen vállalkozás volna megkísérelni a „százalékarányos” találgatást: milyen mértékben járultak hozzá a klasszikus művekből készült feldolgozások, áttűtetések — filmek, sorozatok, ismeretések, tv-játékok — ahhoz, hogy az olvasók, nézők nem kis része ismét „megkívánja” az eredeti alkotásokat. Ilyen felmérést nem lehet csinálni. De azt lehet tudni: a televízió bizonyára a leghatásosabb propagátora a klasszikus műveknek. Nemcsak azzal, hogy a történetükkel ismertet meg milliőket, Elsősorban azonban az igény felébresztésével. Hogy a nézők ismét olvasókká válnak általa. A szórakozó emberből tanuló ember lesz, amint a tv-ben látott élmény hatására leemeli a polcra, vagy megvásárolja, kikölcsönzi az eredetit, és olvasni kezdi.

Különös erejük-sugárzásuk van a már ismert klasszikus műveknek.

Egyik példánknál maradván: aki másodsor, harmadsor mélyed el a Hamlet olvasásában, ugyan azért teszi-e, hogy megtudja, mi lesz a szerencsétlen dán királyfi sorsa? Ki marad életben, kit ölnek meg a tragédia folyamán? Nyilvánvalóan nem. Azért inkább, hogy sorai, jeleneteiben, jellemeiben és összeütkezéseiben még egyszer átélje azt az élményt, amit először kapott a műtől — átélje és mélyebben magáévá tegye, jobban megközelítse.

S többször elolvasva, más és más életkorban átélve egy-egy művet, lassan birtokába jutunk olyan „titoknak”, ami valamennyi nagy klasszikus alkotás egyik jellemzője és járuléka. A titok pedig nem más, mint az, hogy e mű valamennyi kor emberéhez szól — kell tehát olyant mondania, minden embernek külön-külön is, ami megtartotta az időben, hogy nem olvadt bele a közepes könyvek végtelen sorába. A mű életének a titkát fejt meg az olvasó — s ezzel közelebb kerül a saját életéhez is, mert ami egyetemes érvényű, az az én számomra is rejteget valami mondanivalót, valami tanulságot, amit csak én érthetek meg, amit csak velem közöl.

TAMÁS ISTVÁN

Tóth Rózsa linómetszete

A színház alkotóműhely. Olyan művészi kohó, ahol az igazgatótól, rendezőktől és színészeket át a díszletfestőktől és asztalosokig mindenkinek a legközelebb kell nyújtania a produkció érdekében. Csak a közösség akarata-tehetsége teremtheti meg a színház varázslatát. Ebben a szövevényes színházi világban a legfontosabb munka mégis a színpadon folyik. Néha három hónapig, máskor mindössze három hétig. Bármekkora is időben mérve az út az első olvasópróbától a premierig, munkában, fejlődésben mindig hatalmas. Telve szorgalmas munkával, ellentmondásokkal, feszültséggel, izgalommal, megtorpanásokkal, bizakodással. Telve felelősséggel. S amikor felkúszik a vasfüggöny, kialszanak a nézőtéri fények, a közönség az elkészült produkciót látja. Nem gondol az előzményekre, a próbák hosszú, kínzó pillanataira. Számára az előadás egyszeri, megismételhetetlen. S a néző hálás, ha örömet szereznek neki, gondolataiba mélyed, ha elindítják gondolatainak fonálát, és szomorú lesz, ha saját tragédiájára ismer. Ez a közös játék, ez a közös, felelős együttjárás a színház legfőbb vonzereje. Napjainkban, a gépi kommunikáció térhódításának idején, a művészeti ágak közül az élő-éleves színház az egyetlen fórum, ahol a néző testközelből kaphat élményeket, aktív és alkotó részese lehet a művészetnek. Eppen ezért felelőssége is mindegyik közül a legnagyobb. Mert ki tagadhatná a közvetlen élmények hegyeket mozdító erejét, viharokat szító és vulkánokat fékező hatalmát, életeteket is formáló útmutatásait. A színház alkotóműhely Alkotóműhely, ahol pontosan körvonalazott feladatok, tiszta szándékok érdekében dolgozik egy közös célra szövetkezett művészi közösség. A Szegeci Nemzeti Színház társulata minden előadásával korunkról és hozzánk, a ma emberéhez szól. Akkor is, ha görög tragédiák súlyos, fekete-fehér tömbjei kelnek életre, akkor is, ha klasszikus operák dallamai csendülnek föl, s akkor is, ha a fiatalok popmuzsikájára harsog a nézőtér felé. A színház alkotóműhely. Közösségének szellemi és fizikai akarata, fegyelme, tehetsége a művészi munka záloga. A színházban folyó műhelymunkának néhány jelenetét öröklítette meg Somogyi Károlyné. Fotóin a Képzelt riport sodró lendületű, vibráló feszültségű próbája éppúgy képpé meredek, mint a Pomádé király új ruhája című meseoperának kacagató jelenete, vagy a készülő Hoffmann meséinek egy-egy pillanata. Ezek a fényképek sejtetni engednek nemcsak egy-egy produkció formálódásának egyetlen fázisát, de bepillantást nyújtanak a rendezői és színészi munka műhelytitkaiba is,

